

Epifyyttejä

Kaupunkitutkimuspäivien työryhmät 21.–22.4.2005

Suomalainen urbaani – mitä se on?

Työryhmä haastoi perinteisen myytin, jonka mukaan suomalaista urbaania rajaavat luonnonläheisyys, rationaalinen suunnittelu ja kaupungin pelko. Istuntoon haettiin puheenvuoroja, joissa kohteena olisivat urbaanin käsite sekä sen diskursiivinen ja rakennettu historia Suomessa. Kysyimme, mitkä ideat ja mitkä rakennetut ympäristöt määrittävät suomalaista ymmärrystä kaupunkilaisuudesta ja kaupunkimaisuudesta. Pohdimme, millainen identiteettikonstruktio urbaanin ympärille on nyky-Suomessa syntymässä. Halusimme myös katsoa tulevaisuuteen. Mitä ovat urbaanin uudet muodot, esimerkiksi uusien teknologioiden ja kaupunkielämän hybridit? Paperitarjonta oli runsasta, ja esitykset koottiin otsikkojen ”Teoria”, ”Juuret” ja ”Nykydynamiikka” alle.

Teoria

Osuuden aloitti **Turo-Kimmo Lehtonen** uudenlaisista kaupunkitutkimusagendaa hahmottavalla esitelmällään ”Kaupungin aines”. Lehtonen kyseenalaisti perinteisen tavan tarkastella kaupunkia palauttaen se diskursiivisiin merkityksiin ja korosti, että myös ”mykkä” tilallisuus ja aineellisuus sinänsä on merkityksellistä. Lehtonen kysyi, miten tilallisuus välittää yhdessä olemista ja miten se luo kaupunkimaisuutta. Hän lähestyi aihetta kartoittamalla erilaisia *materiaalisuuden alueita*; muun muassa kaupunkiluonnon fyysisyyttä ja kaupunkilaisia ruumiillisina subjekteina. **Ismo Kantolan** esitelmä ”Tunteiden Turku” otti taustakseen Raymond Williamsin ajatuksen ”tuntemisen rakenteista”. Kantolan mielenkiinto kohdistui tapaan, jolla inhimilliset tunteet kiinnittyvät materiaaliin

objekteihin. Hän väitti, että materiaalisesta todellisuudesta etsitään tietyt osat tuntemisen ”kiinnekohdiksi”. Näitä *tihentymiä* etsimällä on mahdollista tutkia kulttuurisia muutoksia, esimerkiksi punk-musiikin nousua ja tuolloin vallinnutta tuntemisen tapaa. Otsikolla ”Suomalaisen kaupungin leikit ja myytit” **Pasi Mäenpää** käsitteli ihmisten kohtaamia kaupunkitilassa. Mäenpää nosti tarkasteluun suomalaisen kaupungin ymmärtämistä ohjaavat myytit. Kun historiallisesti suomalainen kaupunki on nähty ”metsälähiön” ja ”ekspansiivisen kaupungin” myyttien valossa, Mäenpään mukaan nykyään ajatuksiamme kaupungin ”oikeasta” sosiaalisesta ja toiminnallisesta luonteesta määrittää myytti *kulutusk kaupungista*. Teoriaosuuden päätti **Giacomo Bottà** esityksellään ”All the way from Berlin to Helsinki”. Bottà pohti puheenvuorossaan kaupungin loputonta moniulotteisuutta ja tapoja, joilla kirjalliset representaatiot palauttavat kaupungin yhteen ulottuvuuteen kerrallaan.

Juuret

Suomalaisen urbaanin historiallisia juuria tarkastelevan osion aloitti **Minna Chudoba** puheenvuorollaan ”Saarinen ja Chicago”, jossa hän esitteli Eliel Saarisen varhaisena suomalaisen anti-urbaanin kaupunkimyytin kyseenalaistajana. Chudoba käsitteli Saarisen kaupunkisuunnitelmien taustalla vaikuttaneita moniulotteisia ideologioita painottaen Chicagon koulukunnan ja sen kärkinimen Daniel Burnhamin vaikutusta. **Pekka Lehtisen** puheenvuorossa ”Helsinginkadun bulevardit” historia kohtasi nykypäivän. Lehtinen hahmotteli kuvan Helsinginkadun kaupunkimaisen ja sosiaalisesti vilkkaan bulevardin rakentumisen vaiheista. Esityksessä paljastui, miten suunnittelu ja suunnitel-

mien toteuttaminen on ollut hidaski ja pirstoutunut prosessi bulevardin suhteellisen eheästä nykyhahmosta huolimatta. Osio päättyi **Mikko Laaksosen** esitelmään ”Lähiöt suomalaisen epäkaupungistumisen kouluna”, jossa Laaksonen tarkasteli muun muassa kirjallisuusesimerkkien valossa, mikä on 1960–70-luvuilla ihanteellisena kaupunkina – tai epäkaupunkina – pidettyjen lähiöiden nykytila.

Nykydynamiikka

Ryhmän toinen istuntopäivä pureutui uusiin kaupunki-ilmiöihin. **Hanna Harris** ideoi yötutkimuksen mahdollisuuksia. Aiemmin yötä on tutkittu muun muassa liminaalitulana ja taloudellisen toiminnan näkymättömänä saarekkeena. Harris ehdotti, että ”kaupungin mobiili yö”, yö aikapaikkana ja liikkumiskokemuksena, yhdistäisi uudella tavalla keskustelut verkostoyhteiskunnasta ja luovien luokkien merkityksestä. Esitelmän toisen osan piti ranskalainen filosofi **Marc Armengaud**, jonka ideoima Troll-hanke tuottaa luovaa ja liikkuvaa yötä. Jos Harris ja Armengaud puhuivat ”liikkuvuuspääomasta”, **Pasi Kolhonen** palautti keskustelun kiinteän pääoman dynaamisiin vaikutuksiin. Kolhosen kuvallinen ilotulitus osoitti miten ”mainonta merkkää kaupungin reviiirin”. Liikennevirtojen solmut ovat parhaita mainospaikkoja; mainosten määrä paljastaa kaupungin vilkkaimmat pisteet. **Tommi Mäkyne**n tutki maan alle ja kortteleiden sisälle kovertuvaa kaupallista tilaa. Otsikolla ”Helsinki +22, ei loskaa” hän puhui mahdollisuudesta tehdä maan alle muutakin kuin citykäytävää. Suunnittelematta rakennetut kaupallisen tilan lonkerot olisi Helsingissä mahdollista yhdistää ja luoda maan alle ”toinen Helsinki”, rennon hengailun labyrintti. **Jenni Partanen** oli luonut mallinnumenetelmän, jolla tutkitaan muuttuvien kaupunkialueiden dynamiikkaa. Työn case oli Tampereen Nekalan teollisuusalue ja sen ”itseorganisoidumisen mallit”. Partanen osoitti, että vähäiset muutokset alkutilanteessa johtavat hyvin erilaisiin toiminnallisiin konfiguraatioihin ja rakennustehokkuuksiin. Kaupungin omalakisille prosesseille arvoa antava tutkimusavaus liittyi mielenkiintoisella tavalla niin Jane Jacobsin klassiseen planning-kritiikkiin kuin uusimpaan tietokoneiden avulla generoituihin arkkitehtuuriin. Perjantain arkkitehtuuriavoituksen ohjelman päätti **Maija Anttilan** esitelmä ”Puhunnan voima imagon luomisessa – Taidekehän tarina”. Kankaanpään taideprojekti on mielenkiintoinen esimerkki suomalaisen urbaanin tuottamisesta, maalaiskirkonkylän muuttamisesta kaupunkiksi. Kulttuurinen muutos

ei ole kuitenkaan ollut kaikille mieleinen ja taidekaupungin muotoutuminen on tarjonnut myös esimerkkejä konflikteista ja ohipuhunnasta.

Uudet tutkimusagendat

Työryhmän esitelmistä ja keskusteluista suodattui muutamia uusia tai vähän pengottuja tutkimusaloja. Yhä keskeinen on *suomalaisen urbaanin myytti*: toisaalta sen purkautuminen ja uusien kaupunkikulttuurien virrassa ja toisaalta ”naturbanismin” sitkeys, joka vaikuttaa niin kaupunkisuunnitteluun kuin -tutkimukseenkin. Kaupunkitutkimuksen kartan valkoisia alueita ovat muun muassa *yö*, *materiaalisuus* ja kaupungin herättämät *tunteet*. Nämä erilaiset kohteet vaativat omat metodologiansa, mutta tietty sosiaalisen ja materiaalsen sekoittuneisuus leimaa niitä kaikkia. Kolmanneksi on selvää, että *urbaanin tuottamisen* tutkimus on nyt uudella tavalla tärkeää. Tietokonehallinnukset, mutta ennen kaikkea kyky yhdistää mallinustuloksia historiallisen prosessin ymmärtämisen, tilankokemukseen ja suunnittelussa eteen tuleviin valintoihin, ovat kaupunkitutkimuksen uutta alaa.

Hanna Mattila
Panu Lehtovuori

Asuminen, arki ja aika

Kaksipäiväisessä sessiossa esiteltiin tutkimuksia, jotka liittyvät supportiivisen kaupunkitilan tuottamiseen sekä arjen ajan hallintaan eri väestöryhmien näkökulmista. Ensimmäisen osion tutkimuskysymyksiä olivat, minkälaisella suunnittelulla voidaan tukea ihmisten hyvinvointia edistävää asumista ja arjen näyttämöitä, minkälainen on arjen sujumista tukeva asuin ympäristö, sekä miten elinkaari ja sukupuolten välinen tasa-arvo vaikuttavat kaupunkisuunnitteluun. Toisessa osiossa käsiteltiin arjen hallintaa ja aikasuunnittelua. Miten Keski-Euroopassa vallalla oleva aikasuunnittelu vaikuttaa kaupungin asuttavuuteen ja arjen sujuvuuteen? Onko aikasuunnittelu vain yksi tapa trimmata kaupunkirakenne globaalin kulutusyhteiskunnan vaatimusten mukaiseksi vai tietoyhteiskunnan keino parantaa selviytymistä kompleksisissa ympäristöissä?

Session puheenjohtaja TkT **Aija Staffans** esitelti *oppivaa kaupunkisuunnittelua*. Sen lähtökohtana on toisaalta asukkaiden arjen ongelmakohtien tunnistaminen, toisaalta suunnitteluprosessien ja -välineiden kehittäminen ottamaan uudet haasteet

nykyistä paremmin huomioon. Suunnittelulla tarkoitetaan paitsi perinteistä fyysiseen ympäristöön ja liikenteeseen kohdistuvaa suunnittelua, myös uusien palveluiden ja paikallisten verkostojen kehittämistä. Uusia välineitä on FT **Marketta Kyttän** kehittämä paikkatietopohjainen pehmoGIS-menetelmä. Se on webissä toimiva kyselymenetelmä, jota on kokeiltu Järvenpäässä. Arkkitehti **Heli Rantanen** pohti internetin ”virallista” roolia kaupunkisuunnittelussa Maunulan kokemusten pohjalta. Suunnittelukulttuurimme ei ole syntyjäänkään kovin vuorovaikutteista, joten internetin avulla tapahtuva suunnittelu on edennyt hitaasti. Suunnitteluasiakirjat ja kaavadokumentit löytyvät jo melko usein kuntien sivuilta (vrt. Avoin Espoo-palvelu ja Tampereen kaupungin vireillä olevien kaavoitushankkeiden karttapalvelu), mutta asukkaat eivät toistaiseksi itse tuota suunnittelumateriaalia verkkoon. Melko kielteisiä kokemuksia asukkaiden osallistumisesta suunnitteluun oli myös Heini Korpelaisen sekä Aila Ryhäsen tutkimuksissa. Edellinen tutkii omakotiasujia ja jälkimmäinen valtaa ja asukasosallistumista suomalaisessa kaupunkisuunnittelussa. Arkkitehti **Anneli Lyytikkä** esitteli Helsingin Tapaninkylään valmistunutta 120 ruokakunnan osallistavaa ekoyhteisöhanketta. Sen tavoitteena on helpottaa yhteisöllisyyden keinoin ihmisten arkipäivää ja luoda edellytyksiä kestäväen elämäntavan toteutumiselle kaupunkiasumisessa. Toistaiseksi on liian aikaista arvioida tavoitteiden toteutumista.

Toisessa, englanninkielisessä osiossa keskityttiin arjen aikaan ja aikapolitiikkaan. **Jean-Yves Boulin** Pariisin Dauphiné yliopistosta esitteli Euroopan eri puolilla, lähinnä Italiassa, Ranskassa ja Saksassa olevia pyrkimyksiä vastata ongelmaan, joka koskee toisaalta sosiaalisen, kollektiivisen ajan pirstaloitumista, toisaalta ihmisten vaikeuksia sovittaa yhteen yksilölliset aikataulunsa julkisten kanssa. Eurooppalaisissa aikapolitiikoissa ollaan siirtymässä monokronisesta polykroniseen aika/tila käsitteeseen. FT **Irja Kandolin** esitti tutkimustuloksiaan, jotka koskivat ylityötä tekeviä työntekijöitä. Ylityön seuraamukset ovat vähemmän kielteisiä silloin, kun työntekijät voivat itse vaikuttaa työaikoihinsa. Yrityksen vaatima, erityisesti viikonlopputöihin liittyvä työaikojen joustavuus, koetaan arjen vaatimusten kannalta kielteisenä. Terveiden organisaatioiden strategiana onkin osallistuva suunnittelu. Professori Jouko Nätti on tutkinut tietotyöläisten suhteita työhön ja työpaikkaan. Tietotyöläiset tekevät enemmän (sporadista) etätyötä kotoa käsin kuin muut työntekijät. Dosentti **Liisa Horelli** esitteli aikasuunnitteluun liittyvää toimintatutki-

musta. ARJA-hankkeen päätavoitteena on kehittää suomalaisiin olosuhteisiin sopivia, testattuja toimintamalleja, jotka lisäävät työn ja perhe-elämän yhteensovittamisen mahdollisuuksia perheenjäsenten, työnantajien, kaupungin hallinnon sekä kahden asuinalueen – Helsingin Herttoniemen ja Turun Pansio-Pernon – näkökulmista. Hankkeen valmisteluvaiheessa rakennettiin tieteidenvälinen viitekehys, joka perustuu verkostomaiseen oppivaan kehittämiseen. Siinä pyritään juurruttamisen keinoin mobilisoimaan eri osapuolet toimimaan yhdessä. Ajan ja tilan hallinta näyttää edellyttävän monelle eri taholle ulottuvia samanaikaisia ratkaisukeinoja. Osa niistä on perheen sisäisiä, kuten kotitöiden jakaminen, osa perhekohtaisia palvelupaketteja. Osa kohdistuu myös lähiympäristöön, kuten metron ympäristön turvallisuuden kohentamiseen tai paikallishallinnan organisoimiseen. Tutkija **Iiris Niemi** esitteli ARJA-hankkeessa perheille tehtyä aikapäiväkirjamenetelmää. Sen tilastollinen käsittely perustui Kajsa Ellegårdin kehittämään menetelmään, jonka avulla perheiden ajankäyttöä voidaan verrata toisiinsa. Professori Ellegård demonstroi myös itse menetelmäänsä ja sen suomia mahdollisuuksia visualisoida aikatutkimuksen tuloksia. Sekä oppivaa kaupunkisuunnittelua koskeva tutkimusklasteri että aikapolitiikan kehittämistutkimus edustavat uusia avauksia suomalaisessa kaupunkitutkimuksessa.

Liisa Horelli

Kaupungin historialliset kerrostumat

Suomalaisten kaupunkien eletty historia oli ”Kaupungin historialliset kerrostumat” -työryhmän esityksissä vahvasti läsnä. Esitykset käsitelivät kaupunkikäsitysten, rakennetun tai nimetyn kaupungin historiallisia kerrostumia. Kaupungin ”historiallisuudessa”, siinä miten kaupungin menneisyydestä tulee historiaa tai miten historialliset kerrokset valitaan, jäi vielä paljon analysoitavaa tulevillekin Kaupunkitutkimuksen päiville. Monitieteinen ryhmämme osoitti, että historiaksi muuttumisen prosessi on tärkeä muillekin kuin historiantutkimusta edustaville kaupunkitutkijoille. Pohdittavaa riittää myös julkisen tilan ja alakulttuurien suhteessa. Miten kaupunkitila mahdollistaa erilaisten alakulttuurien olemassaolon, mutta julkisen tilan kontrolli samalla poistaa alakulttuurit marginaaleihin, pois näkyvistä?

Suomalaisen kaupungin aika ja tila

Ensimmäisen päivän ”**Suomalainen rakennettu ympäristö ajassa ja tilassa**” -istunnossa keskiöön nousivat suomalaisten pikkukaupunkien muisti ja identiteetti, paikallinen urbaani. Tapaustutkimuksia esitelleet paperit kertoivat tavallaan suomalaisen urbaanin sirpaleisuudesta, ehkä ohuudestakin. Ne avasivat näkymiä siihen, miten mennyt näkyy rakennetussa kaupungissa, miten tapahtunut kirjautuu kaupunkitilaan. Muutos tekee meidät tietoisiksi ajasta. Näin on myös kaupunkitilassa. **Päivi Kymäläinen** esitys ”Kaupunki prosessina” purki ajan ja tilan vastakkaisuuksia Lahden Ankkurin teollisuusalueen muutoksen avulla. Suurten muutosten kourissa on myös Kumpulan alue Helsingissä, jonne rakentuu Helsingin yliopiston uutta kampusaluetta. **Aleksi Aaltosen** esitys käsitteli erästä alueen rakennushanketta prosessina, jossa erilaisten toimijoiden edut kohtaavat. Ajan havaitseminen ei tapahdu vain lukemalla kaupunkitilan fyysisiä muutoksia, vaan kaupungissa vuorokauden- ja vuodenaajat osoittavat myös ajan kulkua. Perinteisesti on ajateltu ajan olevan tässä mielessä läsnä erityisesti maaseudun tilassa, esimerkiksi viljelyn vuodenkiertona.

Urbaani ja agraari kohtasivat **Sami Tantari-mäen** esityksessä ”Maataloudellinen maankäyttö osana kaupunkikuvan historiallisia kerrostumia”. Navetta keskellä pientaloaluetta kertoo kaupungin agraarista menneisyydestä; se on kaupungistumisen maamerkki. Tantarimäki kysyi, näemmekö kaupunkien pellot vain urbaanin kasvun alustana vai tulisiko näitä agraareja kerrostumia säilyttää. Eräänlaisesta maaseudun ja kaupungin kohtaamisesta oli kyse myös **Riitta Niskasen** ”Unelmiemme valkoisessa talossa”. Lahden kansanopisto oli näet Suomen ensimmäinen kansanopisto, jota ei perustettu maaseudulle. Opistorakennus valmistui vuonna 1905, samana vuonna, jolloin Lahti sai kaupunkioikeudet. **Helena Teräväinen** analysoi esityksessään Lapuan ”Vanhan Paukun” muutosta teollisuusalueesta kulttuurikeskukseksi. Patruunatehtaan alue on lapualaisille muuttuva, ristiriitainen ja monimerkityksinen muistin paikka: teollisen hyvinvoinnin tuoja, työnteon paikka, ympäristön saastuttaja, surun ja menetyksen paikka, teollisen perinnön vaalimisen paikka ja uusien mahdollisuuksien ja kulttuurin tila. Tehdasalue oli varattu yksinomaan työlle; se oli työläisiä lukuun ottamatta kaupunkilaisilta suljettu tila. Nyt se on julkisena kulttuuritilana kaikille avoin – vai onko: käyttävätkö kaikki kulttuuritilaa? Toria pidetään usein kaikkien kaupunkilaisten yhteisenä tilana. Se

on kaupunkirakenteellisesti ja henkisesti keskeinen osa suomalaista pikkukaupunkia. Jopa kaupungille meno tarkoittaa pikkukaupungissa usein juuri torille menemistä. **Aulis Tynkkysen** esitys ”Muutos ja pysyvyys pikkukaupungin torilla” oli läpileikkaus Loviisan torin vuosisatojen aikana kokemista muutoksista.

Nimetyt ja eletyn kaupungin kerrostumat

Työryhmän toisen päivän teemana oli ”Kaupungin muisti, kokeminen ja kaupunkikulttuurit”. Päivän aloitti **Jussi Semin** esitys eri sukupolvien kaupunkikäsityksistä. Hänen mukaansa kaupunkiympäristöä ja siellä toimimista voidaan analysoida kolmen sukupolven kautta: nuorimman sukupolven Semi nimesi elämysten sukupolveksi. Kaupungistumisen sukupolvelle kaupunki ei ole merkinnyt pelkästään edistystä vaan myös sille tärkeiden paikkojen ja rakennusten tuhoamista. Vanhimman sukupolven suhde kaupunkiin määrittäyty Semin mukaan erityisesti työn kautta. Sukupolvien erilaiset jäsenykset kaupunkitilasta tulivat esille myös **Riikka Eskelisen** ja **Kristiina Vihmalon** esityksessä. He esittelivät Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen ja Helsingin yliopiston maantieteen laitoksen yhteistä tutkimusprojektia. Vihmalon ja Eskelisen mielenkiinto kohdistui Kallion paikannimistöön ja urbaaneihin sukupolviin. He analysoivat Kallion paikan nimistöä muun muassa alueen gentrifikaation näkökulmasta. Puheenvuorossa tulivat esille myös muistinvaraisen alueen rakentuminen sekä median rooli Kallion alueen maineen muokkaamisessa. Vaikka Kallioon liitetään vahva slangin käyttö, Vihmalon ja Eskelisen tutkimuksissa nousi mielenkiintoisesti esiin uudenlainen erilaistumispyrkimys: alueella kauemmin asuneet nuoret olivat pikemminkin jättämässä slanginimien käytön. **Hanna Ikonen** esitteli Helsingin virallisten paikannimien ja erityisesti muistonimien syntyhistoriaa vuosilta 1812–2004. Ikonen toi esille Helsingin nimimaiseman vaiheittaisen rakentumisen. Nimimaiseman muodostumista ohjailivat poliittinen eliitti ja yleinen yhteiskunnallinen tilanne.

Kirsti Salmi-Niklanderin aiheena olivat nuorten aikuisten keskusteluyhteisöt ja kommunikatioverkostot 1890-luvun Helsingissä. Hänen esityksessään kaupunki oli paitsi keskusteluryhmien näyttämö myös kirjoittamisen kohde. Salmi-Niklanderin aineistona toimi raittiusyhdistys Tähtien puhujaklubin käsinkirjoitettu lehti. Kirjoituksissa kaupunkiympäristöä kuvattiin erittäin tarkkaan, samoin niitä sosiaalisia tilanteita, joista kirjoitukset kertoivat. **Kati Mustolan** ”Homokaupunki”

-esitys käsitteli julkisen tilan ja alakulttuurin suhdetta. Kaupunkipuistot ovat mahdollistaneet eri aikakausina homojen tapailukulttuurin ja intiimin kanssakäymisen. Mustola kuvasi esityksessään urbaania folklorea, jossa niin kaupunkipuistoilla ja julkisilla käymälöillä kuin myös niissä liikkuvilla homomiehillä oli omat lempinimensä. Puheessaan Mustola huomautti, että puistot ovat pitkään toimineet myös heteroseksin mahdollistajina. Näin oli erityisesti 1950-luvulla työväen piireissä sekä yhä nykyäänkin nuorten keskuudessa. **Salla Kuvajan** esitys Kulosaaren melumuurin graffitimaalauksen vaiheista kytkeytyi jälleen alakulttuurin ja julkisen tilan käytön väliseen ongelma-asetteluun. Graffitimaalaus tehtiin vuonna 1991, ja se oli mielletty osaksi nuorten kaupunkikulttuuria. Rakennusvirasto päätti kuitenkin melkein kymmenen vuotta myöhemmin maalata muurin takaisin valkoiseksi. Tämä oli selvä merkki suhtautumisen muutoksesta: viranomaistaho viesti ettei ”teidän” kulttuurillanne ole paikkaa tässä kaupungissa. Kuvaja kysyikin kenellä kaupungissa on oikeus kuulua ja näkyä? Mikä on nuorten alakulttuurin ja julkisen tilan suhde?

Ulla Salmela
Anna-Kaisa Kuusisto-Arponen

Kaupunkiluonto

Kaupunkiluonto on ympäristötutkimuksen uusi käsite, jonka esiintuloon ovat vaikuttaneet monenlaiset seikat luonnon ja kulttuurin vastakkainasettelun kriittisestä tarkastelusta kiihtyvään globaaliin urbanisoitumiseen. Luonnon ja kulttuurin erottaminen ei ole usein mahdollista; siksi on siirretty tarkastelemaan niiden suhteita rinnakkaisina ja osin erottamattomasti toisiinsa kietoutuvina ilmiöinä. Koska kaupungistuminen on Suomessa melko tuore ilmiö ja kaupungeista löytyvät viheralueet verraten luonnontilaisia, tämän teeman kautta oli odotettavissa, että joitakin suomalaisen kaupungin erityispiirteitä tulisi näkyviin. Luonnon läheisyyden ja lähiluonnon merkitys korostuivat session kaikissa esitelmissä. Sessiossa kyseenalaistettiin odotetusti luonnon ja kulttuurin vastakkainasettelua ja tuotiin esille suomalaisten ”luonnolle” ja ”luonnolliselle” antamia arvoja. Luontoa lähestyttiin ennen kaikkea diskursiivisesti tuotettuna mutta lisäksi myös koettuna ja elettynä ympäristönä. Asukkaiden kaipuu luontoon ei välttämättä kohtaa hallinnon tapoja määrittellä ja hoi-

taa viheralueita. **Tiina-Riitta Lappi** osoitti, että jyväs kyläläiset antavat arvoa alueille, jotka ovat vain vähän hoidettuja ja haltuun otettuja ja edustavat suunnittelussa lähinnä maareservia. Tällainen luonto voi edustaa toiminnan mahdollisuuksia ja samalla toimia vapauden symbolina. Myös tamperelaiset omakotialueiden asukkaat perustelevat asumisvalintansa luonnon rauhalla ja vapaudella; **Tanja Hellen** haastattelussa viitattiin jopa luonnon parissa kasvaneiden lasten ”luonnollisuuteen” erityisenä arvona. Luonnon käyttö moraalisenä normina ja luonnolle annettu kasvattava tehtävä ovat aiheuttaneet kriittistä suhtautumista koko käsitteeseen. **Katri Lennon** ja **Outi Ampujan** tutkimusprojektissa Helsingin kaupunkiluonnon hallinnasta 1900-luvulla nämä merkitykset kuvastuvat selvästi. Vaikka sosiaalireformismien hengessä korostettiin puistotilan terveellistä vaikutusta, saatiin lapset aidata pois nurmikolta. Ampuja toi esiin luonnon äänien aseman moraalisen esteettisenä mittapuuna arvioitaessa kaupungin äänimaisemaa.

Session toinen keskeinen teema oli luonto kaupunkipolitiikassa. Keskustelua herätettiin kysymällä, miten suunnittelijat, poliitikot ja rakentajat ovat ymmärtäneet kaupunkiluonnon ja toisaalta miten asukkaiden näkemykset on otettu huomioon päätöksiä tehtäessä. Kaupunkien päätöksentekijät ovat jo kauan ymmärtäneet, että päätösten legitimoimista helpottaa huomattavasti, jos jossain päätöksentekoprosessin vaiheessa ”kuunnellaan” asukkaiden tai palveluiden käyttäjien mielipiteitä. Päätösten legitimoimista lisäksi asukkaiden näkemysten huomioon ottamisella voidaan kuitenkin saavuttaa muitakin kaupungille ja sen asukkaille tärkeitä tavoitteita. **Vesa Yli-Pelkonen** painotti esityksessään, että asukkaiden niin sanottu paikallinen ekologinen tieto täydentää asiantuntijoiden ekologista tutkimustietoa luotaessa ja ylläpidettäessä laadukkaita viheralueita. Paikallisen ekologisen tiedon huomiotta jättäminen on puolestaan resurssien tuhlausta. Asukkaiden mukanaolo kaupunkiympäristön suunnittelussa on tärkeää myös siksi, että se edistää heidän sosiaalista osallisuuttaan ja viihtymistään. Kuten Lappi totesi, jokainen haluaa olla oman ympäristönsä tekijä eikä pelkästään toisen rakentaman ympäristön käyttäjä.

Kauniista periaatteista on usein pitkä matka käytännön toteutukseen. Sessiossa analysoitiin niitä mahdollisuuksia ja ongelmia, joita kohdataan pyrittäessä asukkaiden ”mielipiteiden kuulemisesta” heidän ”tietonsa aktiiviseen hyödyntämiseen”. Vuorovaikutukseen pääseminen eri asukasryhmien kanssa, joiden paikallinen ekologinen tietämys sekä kiinnostus osallistua lähiympäristöään koske-

vaan keskusteluun saattavat vaihdella paljon, on päätöksentekijöille ja asiantuntijoille suuri haaste, kuten Yli-Pelkonen totesi. Aktiivisten luontoharrastajien tieto ja intressit ovat erilaisia kuin niiden asukkaiden, jotka käyttävät viheralueita pääasiassa kävelyyn ja lenkkeilyyn. Paljon on myös asukkaita, jotka eivät välttämättä ajattele viheralueiden arvoa jokapäiväisessä elämässään mutta jotka innostuvat suojelemaan niitä, kun ne joutuvat uhanalaisiksi. Asioita monimutkaistaa vielä se, että samat ihmiset ajattelevat kaupunkiluonnosta eri tilanteissa eri tavalla. Helle analysoi esitelmässään, miten asukkaiden puhe kaupunkiluonnosta on usein sisäisesti ristiriitaista. Halutaan asumaan luonnon rauhaan, mutta sieltä on päästävä hyvää moottoritietä pitkin nopeasti kaupungin keskusta. Ampuja ja Lento pohtivat myös päätöksentekijöiden ja asukkaiden käsityksissä tapahtuneita muutoksia pitkällä aikavälillä. Heidän esiin tuomansa esimerkit osoittivat selkeästi, miten tärkeää on asettaa käsitykset kaupunkiluonnosta ja tavat käyttää kaupunkiluontoa yleisempään yhteiskunnalliseen kontekstiin. Pohdittaessa esimerkiksi kaupunkiluonnon käyttöä 1960-luvulla täytyy ottaa huomioon siirtyminen viisipäiväiseen työviikkoon ja muutoksen myötä lisääntynyt vapaa-aika.

Pauline von Bonsdorff
Marjaana Niemi

Kaupunkitutkimuksen klassikko: Henri Lefebvre

”Kaupunkitutkimuksen klassikko” -työryhmän aiheena oli ranskalainen filosofi ja sosiologi Henri Lefebvre, jonka työ on noussut viime vuosina uuteen arvoon englanninkielisessä kaupunkitutkimuksessa lukuisien käännösten, kommentaarien ja hänen tilan teoriansa empiirisen soveltamisen kautta. Työryhmässä kuultiin lopulta vain kolme esitelmää, mutta niinpä noin viisitoistapäinen yleisö sai hyvän tilaisuuden keskustella rauhassa esityksistä ja kaupunkitutkimuksesta. **Sampo Villanen** (HY) esitteli Lefebvren tilallista dialektiikkaa yhteiskuntateorian, **Mervi Ilmonen** (TKK) Lefebvren rytmianalyysia ja **Virpi Hirvensalo** (TY) Lefebvren ajatuksia hyödyntävää tutkimustaan suomalaisen kaupunkisuunnittelun luontokäsityksistä modernilla ajalla. Istunnon monipolvinen keskustelu sai vauhtia Lefebvren ajatteluunsa sisällyttämistä ajan ja tilan erottamattomuudesta, jota sekä Villasen että Ilmonen esitelmät korosti-

vat. Lefebvre pyrki näkemään modernin fysiikan maailmankuvan mukaisesti ajan ja tilan yhden ja saman, energioista koostuvan todellisuuden osina. Tämä sosiaalitieteessä melko radikaalikin ajatus oli keskeinen hänen etsiessään uudenlaista teoriaa yhteiskunnasta sosiaalisena tilana. Villanen esitteli hänen tilallisen dialektiikkansa, joka ei ole teoria tilasta, vaan teoria sosiaalis-tilallisesta yhteiskunnallisesta todellisuudesta (*L'espace social*). Ilmonen esittelemä rytmianalyysi oli Lefebvren viimeiseksi jäänyt yritys luoda metodia, jonka avulla kaupunkia voitaisiin tutkia siten, että Lefebvreä aina kiinnostaneen tavallisten ihmisten arjen ajallinen ja tilallinen todellisuus toistoinen ja muutoksiin tulisi tutkijan ja hänen yleisönsä nähtäville. Ilmonen totesi Lefebvren tavoitelleen kokonaisvaltaista näkökulmaa yhteiskuntaan. Kaupungissa se merkitsee julkisten ja näkyvien tilojen lisäksi myös yksityisten ja piiloon jäävien tilojen ja elämän sisällyttämistä kaupunkielämän tarkasteluun. Sekä *Rhythmanalysis*, johon Stuart Elden on kerännyt Lefebvren (sekä Catherine Régulierin) rytmianalyysia koskevat kirjoitukset että *La production de l'espace*, jossa Lefebvre rakensi tilallista dialektiikkaansa, tarkastelevat myös historiallisesta perspektiivistä yhteiskunnan tilallisuuden muutoksia. Aikaisemmasta Jumalan ja kirkon määräämästä absoluuttisesta tilallisesta järjestyksestä on siirrytty modernin kapitalismin rakenteistamaan kulutusvaltaisempaan tilaan. Lefebvren mukaan kaupunkien tapahtumakeskukset ovat siirtyneet poliittisen ja uskonnollisen vallan luota kulutuksen paikkoihin, suurten ostoskeskittymien luo, mitä meillä kuvaa esimerkiksi pyrkimys julkisen tilan funktioiden luomiseen uuden Kampin keskuksen yhteyteen Helsingissä.

Myös Hirvensalon käynnissä oleva tutkimus on vahvan historiallinen. Hän hyödyntää Trausti Valssonin kolmivaiheista esitystä luonnon ja kulttuurin välisen suhteen kehityksestä 1900-luvulla sekä mm. Taylorin ja Pakarisen kehittäjiä tutkiessaan kahdeksaa suunnittelukohdetta eri puolilla Suomea. Hirvensalon historiallisessa jaottelussa kaupunkia suunniteltiin vuosisadan alkupuolella fyysisesti ja staattisesti, luonnonympäristöön mukautuen (yhtenäisyyden aika, 1920–1950-luku). Seuraavassa vaiheessa teknistaloudellisen rationaliteetin hallitsema suunnittelu näki luonnon dynaamisena ja kompleksisena, jota samoin dynaaminen ja kompleksinen kulttuuri pyrki hallitsemaan (vieraantuneisuuden aika, 1950–1970-luvun loppu). Lopulta on siirrytty nykytilanteeseen, jossa luonto on läpikotaisin tuotettua (uuden yhtenäisyyden esinän aika). Symbolista ja taloudellista arvoa etsi-

tään kaupungeissa yhtäältä näennäisen koskemattoman luonnon ja toisaalta tarkkaan hoidettujen kaupunkipuistojen ja yrttitarhojen avulla. Luonto nähdään Lefebvren esittämän kritiikin mukaisesti alisteisena kulttuurille ja yhä enemmän sen kaupallisen vaihtoarvon kautta, eikä ekologisesti globaalisti vaarantuvana ympäristönä.

Eräs keskeinen teema työryhmän keskusteluissa olivat lefebvreiläisen tutkimuksen metodit, joita hän itse hahmotteli korkeintaan suurpiirteisesti. Villanen korosti etnografian tärkeyttä arkielämän valottamisessa. Hirvensalon tutkimuksen kohdalla keskusteltiin myös dokumenttiaineistojen ja haastattelujen yhdistämisestä. Keskustelussa sai paljon huomiota myös toinen, osin edelliseen liittyvä ongelma. Lefebvren työssä hyvin keskeistä oli kaupungissa olemisen tietämistä ja hallintaa pakeneva elementti, jota hän tavoitteli esimerkiksi ”hetkien” teoriallaan sekä representaation tilojen käsitteellään. Eräs keskustelun johtopäätös oli, että on ehkä pyrittävä sellaiseen metodologiaan ja epistemologiaan, joka kykenisi hyväksymään jonkinlaisen epävarmuuden ja sen, että on olemassa sitä mitä ei voida tietää, hallita ja suunnitella. Tiedettävän ja tietämistä pakenevan välinen suhde on aina jännitteinen, ja Lefebvren työ tuo tämän rajan ongelmallisena näkyvillemme, mitä kuvastaa hänen itsensä tekemä erottelu ”autenttisen” luonnon ja kapitalismissa tuotettavan ”abstraktin tilan” välillä. Luonnon merkitys kaupungissa on varmasti eräs tekijä, joka tuo esille suomalaisen kaupungin erityispiirteitä, ja vaikka Lefebvre teki-kin rytmianalyysissään eroa Välimeren kaupungin ja pohjoismaisen kaupungin välille, on luonnon ja kulttuurin välisen suhteen pohdinta ehkä tämän työryhmän vahvin yhteys päivien teemana olleeseen suomalaiseen kaupunkiin.

Sampo Villanen